

Rzeczywistość, obietnice i iluzje

W tym wielokulturowym kraju prawie jedna trzecia obywateli żyje poniżej progu ubóstwa. Programy pomocy społecznej są niewystarczające. Mimo że problem dyskryminacji płciowej był niedawno szeroko omawiany, istnieje potrzeba włączenia niedawno uchwalonego prawa do szeroko rozumianej polityki publicznej, jak również włączenia kwestii płci do strategicznych dokumentów rozwoju. Przemoc domowa jest powszechna, Rząd natomiast dopiero ostatnio rozpoczął działania mające na celu jej zapobieganiu. Kobiety w coraz większym stopniu udzielają się zawodowo, co niestety nie powoduje zwiększenia udziału mężczyzn w obowiązkach domowych.

National Women's Studies
and Information Centre "Partnership for Development"
Diana Mocanu

Ubóstwo jest poważnym problemem w Mołdowii. W 2006 roku 30% obywateli żyło w ubóstwie, a 4,5% w ekstremalnym ubóstwie. Najwyższy odsetek biedy odnotowuje się w regionach wiejskich, gdzie aktywność ekonomiczna nie przynosi takich zysków jak w mieście, a pensje są znacznie niższe. Ponad 40% gospodarstw domowych prowadzonych przez rolników i emerytów stara się jakkolwiek związać koniec z końcem, żyjąc poniżej poziomu biedy.

Średnia emerytura w 2006 roku wynosiła 457,51 MDL (45 USD), po wzroście o 15% w roku poprzednim. Obecnie jeden na pięciu obywateli Mołdowii dostaje emeryturę lub zasiłek. Taki stan rzeczy jest dużym obciążeniem dla osób obecnie pracujących. Praktyczny brak wpływów na ubezpieczenie społeczne z sektora rolniczego powoduje brak stabilności finansowej tego organu.

Ochrona społeczna

Mołdowski system opieki społecznej ma dwa główne elementy: ubezpieczenie społeczne i pomoc społeczną. Podstawa prawna ubezpieczenia społecznego jest niezwykle skomplikowana i zakłada różne stawki dla różnych osób. Wypłaty są wliczane na podstawie zapotrzebowania, ale zleż zarządzanie informacjami powoduje, że ta sama osoba może dostać 11 różnych rodzajów pomocy.

Wszystkie służby społeczne zostały stworzone przy wsparciu międzynarodowych organizacji i funduszy charytatywnych. Strategie i programy reformy opieki społecznej stworzone były pod kątem osób najbardziej potrzebujących. Największym zagrożeniem dla systemu jest jego niezwykle skomplikowanie.

W 1998 roku rząd przeprowadził radykalne zmiany systemu emerytalnego poprzez wprowadzenie prywatnego ubezpieczenia społecznego, które w zamierzeniu ma być finansowo niezależne i społecznie stabilne oraz sprawiedliwe. Nowy system wymaga większych opłat, zaostrzonej kontroli dystrybucji środków, a także podniesienia wieku emerytalnego. Jednakże w 2002 roku większość reform utknęła w martwym punkcie. Rząd po raz drugi próbował przeprowadzić reformę systemu emerytalnego w 2004 roku, ale z niewielką skutecznością. Sposób wypłacania emerytur nadal prowadzi do niesprawie-

dlowości pomiędzy różnymi grupami pracowników, co powoduje, że wielu ludzi nie chce płacić składek.

Władze lokalne mają ograniczone możliwości jeśli chodzi o zarządzanie i finansowanie świadczeń społecznych w ramach ubezpieczenia społecznego. Prowadzi to do nierówności w dostępie do usług społecznych, takich jak pomoc dla dzieci, rodzin ubogich i osób starszych. W 2006 roku tylko 44% z najbardziej potrzebujących rodzin dostało zasiłek na dzieci, a jedynie 26,2% dostało pieniądze w gotówce lub artykuły spożywcze.

Nawet jeżeli biedne rodziny otrzymują w pełni pomoc od rządu, to i tak nie wystarcza to na pokrycie ich potrzeb. W obszarach wiejskich organizacje pozarządowe są głównymi dostawcami pomocy społecznej, która jest wsparciem dla świadczeń państwowych. Pomoc jest kierowana głównie do dzieci, młodzieży, kobiet i osób starszych. Można pogrupować ją w trzy kategorie:

- Usługi mające na celu zapobieganie, z naciskiem na informacyjny aspekt i doradztwo (82%) oraz doradztwo i wsparcie (63%).
- Usługi interwencyjne, w tym pomoc humanitarną (66%). Jednak tylko 29% przeznaczają się na ośrodki opieki dziennej.

Równość płci i prawa kobiet

W ciągu ostatniego dziesięciolecia prawa kobiet stały się ważnym problemem społecznym. Organizacje pozarządowe są nadal niedoceniane przez państwo jako siła zmian, pomimo rosnących wysiłków społeczeństwa, aby zyskać posłuch i możliwość wpływu na tworzenie prawa. Federacja PasProGen, stworzona przede wszystkim w celu promowania równouprawnienia kobiet i mężczyzn, posiada ponad 90 organizacji członkowskich. Dzięki jej działalności świadomość występowania dyskryminacji płciowej stopniowo rośnie w społeczeństwie.

Rząd stworzył prawo „równych szans” i plan narodowy zatytułowany „Promocja równości płciowej w społeczeństwie na lata 2006 – 2009”. Jednakże po dokładnej analizie prawa przez organizację niezależną Gender-Centrum skonkludowano, że większość przepisów jest zaledwie formalna i nie dostarcza mechanizmów do realnego wdrażania. Poza tym, prawo to nie zostało zintegrowane z polityką publiczną kraju, a także ze strategicznymi dokumentami rozwoju. Plan narodowy przewiduje partnerstwo z organizacjami pozarządowymi w celu osiągnięcia 19 z 20 konkretnych celów. Przedstawiciele największych

organizacji pozarządowych są zazwyczaj zapraszani do udziału w spotkaniach planujących, dyskusjach oraz do innych działań, jednak, niestety, jak do tej pory nie powstał ogólny schemat zasad współpracy.

Mimo że równouprawnienie ze względu na płeć występuje w wielu elementach prawa (np. prawo edukacji, partii społeczno-politycznych, prawo pracy, kodeks rodzinny, prawa obywatelskie), w niektórych miejscach znajdują się zapisy sobie przeczące. Na przykład artykuł 14 Kodeksu Rodzinnego stanowi, że dopuszczalny wiek małżeństwa dla mężczyzn to 18 a dla kobiet 16. Jest to naruszeniem międzynarodowych standardów równego traktowania obojga płci.

Według CEDAW – narzędzia monitorującego Mołdowię, mimo iż kobiety biorą udział w życiu politycznym, nadal narażone są na dyskryminację we własnych domach. Nadużycia we własnych czterech kątach są powszechne. Rząd dopiero niedawno przegłosował prawo mające na celu zapobieganie temu procederowi. Kobiety w coraz większym stopniu udzielają się zawodowo, co niestety nie powoduje zwiększania udziału mężczyzn w obowiązkach domowych. W lutym 2008 roku rząd stworzył prawo Przeciwdziałania i Zwalczenia Przemocy w Rodzinie, które weszło w życie we wrześniu 2008. Ponadto, wprowadzono kary za fizyczne, seksualne, psychiczne, duchowe i ekonomiczne nadużycia w rodzinie, jak również moralne i materialne nadużycia wobec kobiet. Prawo przewiduje powstanie ośrodków rehabilitacyjnych, gdzie ofiary otrzymają schronienie i ochronę oraz będą miały możliwość, podobnie jak sprawca przemocy, uzyskać prawną, społeczną, psychologiczną i medyczną pomoc.

Ostatnie wydarzenia po ustąpieniu premiera w marcu 2008 roku zaowocowały wzrostem liczby kobiet na wysokich stanowiskach, wliczając nową panią premier. Jednakże udział kobiet w rządzie i parlamencie nadal pozostaje nieznaczny.

System sprawiedliwości również nie jest czuły na kwestie związane z płcią. „Wstępne ustalenia z doświadczeń z praktyki sądowej w Mołdowii.” – to raport OSCE (Organization for Security and Cooperation in Europe) oparty na sześciomiesięcznej analizie. Raport wskazuje, że konstytucja, jak i inne ustawy nie definiują w sposób jednoznaczny terminów „dyskryminacja”, „równouprawnienie płci” oraz „molestowanie seksualne”, co prowadzi do nierównego traktowania kobiet i mężczyzn przez system prawny.

Ponadto, nie wprowadzono żadnego skutecznego środka prawnego przeciw dyskryminacji płciowej. Brak w sądownictwie i wśród organów prawnych wyczulenia na kwestię płci, co utrudnia dochodzenie sprawiedliwości kobietom, szczególnie w przypadkach przemocy na tle płciowym. Prawo przeciwko handlowi ludźmi weszło w życie w 2005 roku, jednakże raport Departamentu ds. Handlu Ludźmi USA z roku 2007 stwierdza, że Mołdowa to nadal ogromne źródło, a także w mniejszym stopniu kraj tranzytowy dla kobiet wykorzystywanych do celów seksualnych.

Postępowi w ewolucji prawa musi towarzyszyć zmiana w nastawieniu i zachowaniu, które przyczyniają się do dyskryminacji ze względu na płeć. Niestety, tylko kilka z 2000 organizacji pozarządowych zajmuje się kompleksowo problemami kobiet oraz zagadnieniami związanymi z płcią. Równouprawienie płci może zostać jedynie osiągnięte przez wspólne wysiłki rządu i społeczeństwa. Organizacje kobiece odgrywają kluczową rolę w projektowaniu i wdrażaniu inicjatyw wspierających promocję praw kobiet, a także niwelowanie niedoinformowania kobiet.

Dzieci

Podstawowa edukacja do dziewiątej klasy jest obowiązkowa i darmowa. Jednakże nadal wiele niewystarczająco dofinansowanych szkół, szczególnie w regionach wiejskich, pobiera od rodziców opłaty za materiały szkolne. Nie jest to do końca niezgodne z prawem, ale przeczy rządowej polityce i powoduje, że niektóre dzieci zostają w domach. Rząd i władze lokalne zapewniają pomoc na materiały szkolne dla dzieci z biednych rodzin w wysokości 30 USD rocznie.

Według UNICEF-u odsetek dzieci uczęszczających do szkół podstawowych spadł pomiędzy rokiem 2000 a 2005 z 94% do 88%. Około 16 000 młodych ludzi w wieku od 15 do 16 lat co roku kończy swoją edukację, niezdobywając żadnych kwalifikacji zawodowych. Do szkół średnich uczęszcza około 88,5%, ale ten odsetek również spada, jak donosi Mołdowskie Centrum Praw Człowieka. Jest to prawdopodobnie spowodowane nieobecnością rodziców (wielu pracuje za granicą) i obowiązkiem opiekowania się młodszym rodzeństwem (z powodu braku przedszkoli w rejonach wiejskich).

Mimo iż nielegalne, nadużycia wobec dzieci są często spotykane. Tylko najcięższe formy wykorzystywania i zaniedbania są rejestrowane i oficjalnie zgłaszane. Narodowe Centrum Zapobiegania Nadużyciom Wobec Dzieci zidentyfikowało w 2006 roku 116 takich przypadków. Należy pamiętać, że większość przypadków nie zostaje zgłoszona. Badanie przemocy wobec dzieci UNICEF-u wykazało, że prawie połowa mołdowskich rodziców uważa karę fizyczną za dopuszczalną, 10% zgadza się, że są momenty kiedy należy użyć kary fizycznej. Jedna trzecia dzieci przyznaje się, że były bite w domu w ciągu ostatniego roku, a 40% że dostało tak zwanego klapsa, 25% z kolei przyznaje, że grozono im karami fizycznymi lub werbalnie ubliżano. Nie istnieją rządowe statystyki poruszające ten problem.

Handel dziećmi do celów seksualnych i żebrania pozostaje nadal wielkim problemem. Centrum Zwalczenia Handlu Ludźmi zidentyfikowało 28 dzie-

ci poniżej 18 roku życia, które zostały sprzedane w pierwszych 6 miesiącach 2007 roku. Dla porównania, w 2006 roku zidentyfikowano 61 przypadków. Prawdziwa liczba przypadków jest na pewno o wiele większa.

Osoby niepełnosprawne

Pomimo istniejących regulacji prawnych, zakazujących dyskryminacji osób fizycznie i mentalnie upośledzonych, rzadko są one wprowadzane w życie. Lokalna organizacja pozarządowa Gaudeamus informuje o szerokiej dyskryminacji uczniów niepełnosprawnych. Oddział pomocy społecznej przy Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Narodowa Agencja Pracy są odpowiedzialne za ochronę ich praw.

Niepełnosprawne dzieci są jedną z najbardziej narażonych na marginalizację grup w Mołdowii. Wiele z nich żyje w niezwykle biedzie i izolacji, bez dostępu do organizacji, które pomogłyby im nauczyć się żyć samodzielnie, a także stać się produktywnymi obywatelami. Rząd przeznacza minimalne środki na opiekunów pracujących z osobami niepełnosprawnymi. W 2002 roku Komitet ONZ ds. Praw Dziecka wyraził zaniepokojenie rosnącą liczbą dzieci niepełnosprawnych i niewystarczającym wsparciem, jakie otrzymują ich rodziny. Komitet odnotował również kilka programów, takich jak aktywności społeczne i rekreacyjne powstałe, aby zintegrować te dzieci z systemem edukacyjnymi oraz społeczeństwem jako takim. Trzy lata później tylko 33% zarejestrowanych niepełnosprawnych dzieci (4540) otrzymywało specjalną edukację, a prawie wszystkie z nich żyły w ośrodkach. Ponadto, 700 z nich zostało poddanych specjalnej terapii w sanatoriach. Komitet również nadmienił, że należałoby zmienić terminologię w odniesieniu do dzieci niepełnosprawnych. Złe nazewnictwo może prowadzić do uprzedzeń i stygmatyzacji.

Nie istnieją rozporządzenia odnośnie przystosowania budynków dla osób niepełnosprawnych. Dzieci niepełnosprawne fizycznie oraz ich rodziny napotykać wiele przeszkód przemieszczając się poza domem. Większość budynków oraz pojazdów transportu publicznego nie posiada specjalnych podjazdów, drogi i chodniki są w fatalnym stanie. Mimo iż rodziny takich dzieci otrzymują pomoc finansową, pieniądze nie pokrywają podstawowych potrzeb, kosztów opieki medycznej oraz innych niezbędnych usług. W 2005 roku połowa rodzin z przynajmniej jednym niepełnosprawnym dzieckiem deklarowała, że nie mają wystarczających przychodów, aby zaspokoić swoje podstawowe potrzeby.

Mniejszości etniczne

Mołdowa ma imponujący zestaw praw odnośnie mniejszości etnicznych. Zasada równości i powszechności jest gwarantowana przez prawo. Mniejszości etniczne mają prawo do rozwijania swojej kultury i sztuki ludowej. Rządowy Departament ds. Stosunków Między Etnicznymi (wcześniej znany jako Rządowy Departament ds. Stosunków Narodowych i Lingwistycznych) powstał w 1990 roku. W tym departamencie Izba Narodowości odpowiada za podtrzymywanie i promowanie kultur etnicznych

wszystkich narodowości. W 1996 roku Mołdowa ratyfikowała Konwencję ramową Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych.

Mołdowa posiada 18 grup mniejszości, z których największe to Ukraińcy, Rosjanie, Bułgarzy i Gagauzi. Wszystkie te społeczności chronią prawa obywatelskie, ekonomiczne, społeczne i religijne swoich członków, a także reprezentują ich interesy. Członkowie ukraińskiej, rosyjskiej, bułgarskiej, białoruskiej, niemieckiej, azerbejdżańskiej, armeńskiej i gruzińskiej społeczności stworzyli swoje własne społeczne, kulturowe i humanitarne organizacje. Istnieje również sieć instytucji kulturalnych dla mniejszości etnicznych, umiejscowionych przy bibliotekach publicznych, muzeach i teatrach. Kiszyniów posiada sześć bibliotek dla mniejszości etnicznych i rosyjski teatr publiczny. Pierwszy teatr gagauzki powstał w Komracie, a bułgarski w Taraklii.

Rodzice mają prawo wybrać język, jakim będą posługiwali się ich dzieci, a rząd faktycznie dba o egzekwowanie tego prawa. Ponadto, oprócz dużej ilości szkół nauczających po rosyjsku, istnieje również 71 szkół nauczających po ukraińsku, 49 po gagauzku i 27 po bułgarsku. Białoruskie, litewskie, greckie, gruzińskie, armeńskie i niemieckie dzieci mogą uczyć się swojego języka ojczystego w szkołach niedzielnych tworzonych przez etno-kulturowe społeczności. Istnieją specjalne programy szkolenia nauczycieli, którzy pracują w szkołach lub przedszkolach, gdzie dzieci posługują się językami mniejszości. Przez ostatnich dziesięć lat rząd stworzył wiele uczelni wyższych dla mniejszości etnicznych, wliczając w to Komrackie Państwowy Uniwersytet, Komrackie Studium Pedagogiczne, Pedagogiczne Studium w Taraklii oraz oddział Studium Muzycznego Stefana Neaga w Tvardicie.

Teleradio-Mołdowa to firma posiadająca dwa departamenty nadające programy w językach mniejszości. Programy te stanowią jakieś 40% wszystkich programów (24,9% po rosyjsku, 14,8% po ukraińsku, jak również po bułgarsku, gagauzku, polsku, idisz i romsku). Lokalne stacje TV i radio regularnie nadają programy po gagauzku, bułgarsku i ukraińsku. Rumuński, oficjalnie nazywany mołdowskim, to jedyny język urzędowy. Wszystkie dokumenty są jednak tłumaczone na język rosyjski, który jest używany do komunikacji między mniejszościami. Prawie połowa (45% w 2005 roku) produkcji sektora wydawniczego – książek, gazet, magazynów, wydawana jest po rosyjsku. Urzędnicy państwowi mają obowiązek znać rumuński i rosyjski „w stopniu wymagającym do wypełniania ich zawodowych obowiązków.” ■